

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”, Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Възрастова и педагогическа психология/ Педагогическа психология

Автор на дисертационния труд: **Ивана Младенов - Бочева**

Тема на дисертационния труд: **„Мотивационни фактори, влияещи върху обучението на майчин език на българите в Република Сърбия“**

Научен ръководител: **проф.д.пс.н. Йоана Янкулова**

Получени материали: дисертация, автореферат

1. Структура на представената дисертация.

Представената дисертационна разработка е обсъдена и насочена за защита от катедра „Социална, организационна, клинична и педагогическа психология“ при Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ и е в общ обем от 255 страници, от които 239 страници основен текст, а останалите допълващи и онагледяващи поместената информация, в тях. Конструктивно и в логична последователност, докторантката предлага класическа структура, на разработката си, включваща: увод, пет глави, обобщения на резултати от проведено изследване, изводи и препоръки, насочени към практиката. Прави впечатление, че използваните 77 литературни източника са на четири езика: български, сръбски, руски и английски.

2. Актуалност на разработения, в дисертацията, научен проблем

Дисертационната разработка съдържа в себе си актуален проблем, засягащ един от духовните проблеми на българската общност в Западните покрайнини, в състава на Република Сърбия. Безспорен е фактът, че изучаването на майчиния български език е част от усещането, на всеки млад човек, за национална идентичност и принадлежност, така необходими за неговото личностно израстване. За разлика от традиционното обучение, изучаването на майчин език, съдържа специфични мотивационни компоненти, тъй като „възпроизвежда позитивна етническа идентичност“ (с.3), спомагаща за преодоляване на прекъснатите връзки с предишните поколения в Република България. Образователната система, в която „попада“ българското дете е двуезична и то с по-голяма лекота възприема историята, ценностите и

традициите на голямата социална общност, а с това и влиянието на сръбската езикова среда. Идеята на докторантката, да изследва мотивационните стимули за изучаване на майчиния език, е не само актуален, но и високо морален и патриотичен акт. „Изграждане на положително отношение към майчиния език, както и опазване на културата, обичаите, традициите, семейната и родова памет и превръщането им във важна ценност при подрастващите поколения на първо място изисква ангажираност от страна семейната среда на детето, но във всички случаи е необходимо и неговото последващо ситуиране в образованието.“(с.4)

3. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация на научните концепции по него.

Докторантката Ивана Младенов - Бочева подхожда към изучаване и изследване, на интересуваният я проблем, с научна отговорност и изследователски интерес. Това тя доказва чрез представянето на теоретичната същност на проблема. Прави много добро впечатление научният стил и задълбочените аналитични заключения. Така в логическа последователност се предлага исторически преглед на обособяването на българската общност в република Сърбия, както и преглед на актуалното състояние на демографските характеристики в момента. Изучаването на българския език, нормативно се свързва с възможностите на сръбската образователна система и правните основания за това. Докторантката много подробно е представила и състоянието на процеса на обучение в различните образователни степени – предучилищно и училищно (основно и средно) образование, което е доказателство за добрата и информираност по интересувания я проблем. Обърнато е внимание и на учебниците, както и професионалната подготовка на учителите. Проблемите се локализируют около училищата в Босилеград и Димитровград, където преобладаващото население е българско, а прегледът на фактите, доказва, че „има дългогодишно прекъсване на традицията, но преди малко повече от десетилетие започва успешното и възстановяване“ (с.25) Представените данни в таблици е доказателство за този процес.

Същинската теоретична част на дисертацията е представена в глава трета в която се поставят няколко основни акцента: формиране на етническа идентичност при деца от малцинствени групи, на базата на теорията на Л.Георгиев за „етническите черти“, изразяващи характеристиките на етническите групи и теорията за идентичността на Е.Ериксън и начините чрез които това става. Интересна е тезата, че „в процеса на инкултурация,

индивидът усвоява характерните за етническата общност културни и религиозни идеи за действителността и хората и тяхното място в нея. По този начин, хората формират когнитивни, емоционални и поведенчески сходства с членовете на собствената етническа общност, което ги отличава от други подобни образувания“(с.48), а процесът на формиране на етническа идентичност става по подобие на този на егo-идентичността. Така много логично звучи извода, че „изграждането и поддържането на позитивна етническа идентичност, сред младото поколение е от малцинствените етнически общности, до голяма степен зависи както от ангажираността от страна на семейната среда за нейното утвърждаване, така и от преодоляването на проблемите, които стоят пред успешната реализация на образователните политики в сферата на училищното обучение, касаещи езика и културата“(с.56) В психологичният им смисъл, за успешността на образователния процес, влияние оказват: личността на двуезичния учител, управлението на процесите в класната стая, поддържането на партньорски взаимоотношения по време на учебния процес, насърчаване на мотивацията за учене и стремеж към постижения, както и поддържането на ефективен комуникативен процес в класната стая. Към факторите на личностната мотивационна насоченост се включват: ценностните ориентации, личните цели, вярвания, атрибуциите и тяхната връзка с реалната среда. Мисля, че именно обосноваването на тази връзка учител-ученик-среда в учебния процес, определя значимостта на идеята на докторантката - да изследва мотивационните фактори за обучение на майчин език. Тяхното структуриране и ранжиране дава реална възможност да се повиши ефективността на обучителния процес.

4. Съответствие на избраната методика, на изследване, с поставената цел и задачи на дисертационния труд

От гледна точка на спецификата на изследвания проблем, докторантката поставя научно-изследователска цел, която е добре обмислена и логично обоснована. Обхватът на изследваната извадка е голям – 406 ученика в гимназиална степен, от които 222 момичета и 184 момчета, самоопределящи се с различна етническа идентичност, обучаващи се в държавни училища в Босилеград и Димитровград в Република Сърбия. Повдигнатите хипотетични предположения съответстват на насочеността на теоретичния анализ: доминиращите мотиви за включеност в обучението на майчин език са свързани с обучителната перспектива в български университети, положителното

отношение към майчиния език, както и интереса към българската история и култура. Не по-малко мотивираща е и средата на местоживеене. За тяхното доказване докторантката предлага *авторски конструиран анкетен въпросник*. В него мотивационните характеристики, за обучението на майчин български език, включват: мотиви за избор на обучението, бъдещи образователни цели, влияние на средата върху избора на обучението, езикови компетенции на учениците, помощни средства в обучението, езикови компетенции на двуезичните учители, интегрираност на паралелките, влияние на общността, приемственост на етническата идентичност, влияние на по-широката социална среда, интерес към българската култура, източници на информация за българската култура, влияние на липсата на подходящи учебници, материална обезпеченост на обучението, сплотеност на класовете. Допълнително се предлага и анкета за отношение към обучението на майчин български език на ученици, обучаващи се на сръбски език. Получените резултати, по всеки въпрос, са предложени за двете населени места – Босилеград и Димитровград, онагледени в таблици и графики. За доказване на статистическата им значимост са приложени хи-квадрат, т-тест и дисперсионен анализ. Докторантката показва много добри умения за обработка на получените резултати, както и тяхната интерпретация. Професионалният език и аналитичните заключения, които тя прави, засилват доброто впечатление от цялостната разработка.

За изследване на отношението към ученето в специфична двуезична образователна среда се използва *Въпросник за отношението към ученето в академична среда*, чиято апробация в български условия е направена от Й. Янкулова, за целите на проведено изследване сред голяма група студенти от различни български университети и специалности. Направеният факторен анализ по метода на главните компоненти и ротация по метода Варимакс с нормализация на Кайзер (Varimax with Kaiser Normalization) доказва неговата приложимост в изследваната социално-образователна среда. Представените анализи и използваните статистически процедури затвърждават положителното впечатление за научните компетенции и изследователски умения на докторантката. Направените обобщения не само имат научна обоснованост, но конкретно са насочени към подобряване на образователната ситуация в двата града на Република Сърбия.

Всички хипотетични предположения са доказани, което е критерий за тяхната адекватност. Значимостта на фактора пол, макар и не толкова висока,

показва по-висока възрастова чувствителност към социално приемане на момичетата в сравнение с момчетата.

Обобщените и структурирани 11 извода, от научно изследователската работа, са доказателство за неговата значимост, а предложените препоръки за социално-образователната практика, пряко се отнасят до възможностите за повишаване ефективността на обучението, на майчин български език, в Република Сърбия.

5. Научно-приложни приноси на дисертационния труд.

На основата на така предложената за защита, пред научно жури, дисертационна разработка и след прочита и, изразявам подкрепата си за предложените научни приноси. Те напълно отговарят на съдържанието на дисертацията, както и на направените анализи.

6. Мнения, препоръки и бележки.

Предвид изискването за съдържателен баланс между основните глави на изложението, при научни разработки от теоретико-емпиричен характер, с основание отбелязвам, че в структурно, езиково и техническо отношение цялата дисертация отговаря на изискванията за разработки от подобен род. След подробното ми запознаване с нея отчитам, че при представяне на резултатите, от проведеното изследване, докторантката показва лично отношение, професионално-психологична компетентност и научна зрялост. Текстът е научно обоснован и в съдържанието му не се установява наличие на плагиатство.

Заклучение:

В резултат от цялостния прочит на дисертационния труд на Ивана Младенов - Бочева на тема: „Мотивационни фактори, влияещи върху обучението на майчин език на българите в Република Сърбия“ и на основата на изведените, в настоящата рецензия, мнения давам с убеденост своята положителна оценка за разработката и предлагам на членовете на научното жури да присъди, на авторката и, научната и образователна степен „доктор“ в Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки,

Професионално направление: 3.2. Психология / Възрастова и педагогическа психология/ Педагогическа психология.

07.01.2019 г.
/Благоевград

Член на научно жури:
доц.д-р Р.Манчева/

-